

PROIZVODNJA ULJARICA I NJIHOVA PERSPEKTIVA

Olga Čurović, Nebojša Vuković, Georgije Dujin, Vladimir Miklič

Projekcija proizvodnje uljarica i ulja do 2010. godine je svakako rađena na osnovu poznavanja podataka o kretanju proizvodnje za period prethodnih dvadeset godina. Mogućnosti proizvodnje uljarica i njihova perspektiva u narednom periodu prikazuje se sa aspekta mogućnosti proizvodnje suncokreta, soje i uljane repice na setvenim površinama u Srbiji u odnosu na izgrađene preradne kapacitete. Posmatranja su data za 2007. godinu i analiza prerade po fabrikama, dok je plan prikazan do 2010. godine zbirno. U radu se nismo bavili nekim drugim ograničavajućim faktorima kao što je tržište, ili «uska grla» u tehnološkom procesu proizvodnje.

PRODUCTION OF OILSEEDS AND THE PERSPECTIVES

The projection of oilseed and oil production til 2010 is made on the basis of data on production trends for the previous 20 years. The possibility of oilseed production and their perspective in the following period is presented from the aspect of production possibility of sunflower, soybean and rapeseed on sowing area in Serbia compared to processing capacities. The observings and the processing in plants refer to 2007, while the plan is presented collectively til 2010. Some other limiting factors, like the market or “bottleneck” in the technological production process are not included in the paper.

1. OSTVARENA PROIZVODNJA ULJARICA U 2007. GODINI

Industrija ulja a sa njom i proizvodnja uljarica su vodeće privredne grane u Srbiji. Početkom ovog milenijuma fabrike ulja su u potpunosti privatizovane i posluju u najoštrijoj tržišnoj konkurenciji. Borba za opstanak sve je izraženija ulaskom proizvoda uljarske industrije svetskih kompanija na unutrašnji tržišni prostor Srbije. Sa ovakvim saznanjem o neloyalnoj tržišnoj konkurenciji domaće industrije ulja, nakon sankcija i razaranja naše zemlje, sa multinacionalnim kompanijama, veoma je važno predvideti i usmeriti njenu budućnost.

Proizvodnju uljarica finansira i prerađuje devet domaćih fabrika. Sve su one zainteresovane da obezbede što više potrebne sirovine i da rade punim kapacitetom. Prema podacima fabrika ulja i «Sojaproteina» u 2007. godini organizovana je proizvodnja:

- ❖ suncokreta na površini od 145.000 ha, na kojoj je ostvarena proizvodnja i izvršen otkup od 295.514 t, što je manje u odnosu na prethodnu godinu za 90.876 t ili 25%;
- ❖ soje na površini od 153.000 ha, na kojoj je ostvarena proizvodnja i ostvaren otkup od 321.316 t, što je manje u odnosu na prošlu godinu za 111.551 t ili 26%;
- ❖ uljana repica je požnjevena sa 14.000 ha i otkupljeno je 42.000 t, što je više za 11.277 t ili 40%.

Klimatski uslovi za proizvodnju svih prolećnih ratarskih kultura, pa i suncokreta i soje, su na početku setve i vegetacije bili nepovoljni. U 2007. godini, naročito u aprilu, odnosno u optimalnom roku za setvu suncokreta i soje, nedovoljne padavine dovele su do isušivanja površinskog sloja zemljišta i pogoršanja vlažnosti u dubljim slojevima, što je dovelo do neujednačenog nicanja. Tokom maja je kišni period, posebno đurđevdanske kiše, ublažio posledice suše, međutim u junu i julu ponovo je došlo do deficita padavina. U celom vegetacionom periodu temperature su bile iznad višegodišnjeg proseka, a pojedini periodi su bili sa potpuno tropskom klimom. I u takvim uslovima suncokret je uspeo da ostvari normalne prinose, pa i uljana repica, dok je za soju godina bila veoma nepovoljna, što se osetilo na prinosisima.

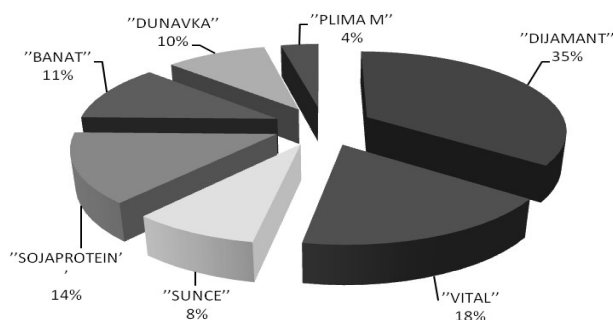
Mr. Olga Čurović, PZ «Industrijsko bilje», Novi Sad, Nebojša Vuković, dipl. ing. «Sojaprotein», Bečej, Georgije Dujin, dipl. ing., »Dijamant«, Zrenjanin, Dr Vladimir Miklič, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Novi Sad
e-mail: office@indbilje.co.yu

Tabela br. 1. Proizvodnja suncokreta i soje u 2007. godini
Table 1. Sunflowerseed and soybean production in 2007

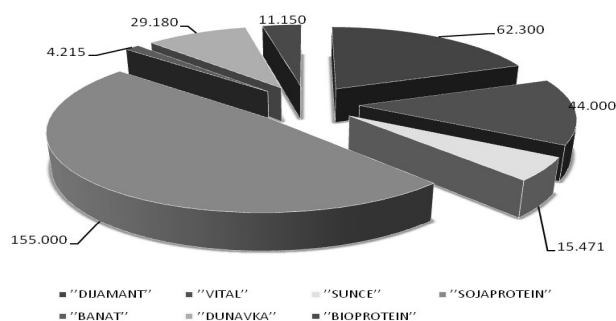
Fabrika ulja Oil factory	Suncokret Sunflower	Soja Soybean
«Dijamant»	95.600	62.300
«Vital»	49.000	44.000
«Sunce»	23.000	15.471
«Sojaprotein» Victoriaoil»	38.100	155.000
«Banat»	31.304	4.215
«Dunavka»	26.400	29.180
«Plima M»	9.800	-
«Bioprotein»	-	11.150
UKUPNO	273.204	321.316

Proizvodnja suncokreta i soje u 2007. godini nije manja samo zbog suše. Proizvodnja je manja, barem što se tiče suncokreta, prvo zbog smanjene setve, što je posledica ekonomskih uslova proizvodnje i nižih otkupnih cena suncokreta od soje u prethodnom periodu, a zatim su klimatski uslovi ostavili završni uticaj na smanjenu proizvodnju u 2007. godini, pogotovu kada je reč o soji.

U normalnim uslovima proizvodnja suncokreta i soje bi bila zadovoljavajuća sa aspekta domaćih potreba, jer se od proizvedene količine suncokreta očekuje da se dobije oko 120.000 t jestivog ulja, dok su potrebe za snabdevanje domaćeg tržišta oko 80.000 - 90.000 t. Ne treba zaboraviti ni zalihe iz prethodne godine u iznosu od 20.000 tona, što sve zajedno čini ukupno raspoloživo oko 140.000 t jestivog sirovog ulja. To je dovoljno da se zadovolje potrebe reproduktivne potrošnje, a ostatak da ide u izvoz. Proizvodnja ulja, a to znači i sirovine za njenu proizvodnju, značajna je iz dva razloga: jedan je da zadovolji domaće potrebe, a drugi koji može biti na prvom mestu, da se izvozi na svetsko tržište, pogotovu kada mu je cena veoma povoljna i ima uzlazni trend, radi povećane tražnje, jer je i u svetu zbog suše rod bio lošiji.

Grafikon 1. Otkup suncokreta u 2007. godini
Graph 1. Purchase of sunflowerseed in 2007

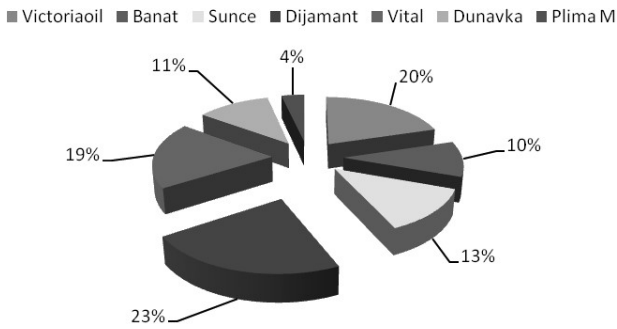

Grafikon 2. Otkup soje u 2007. godini
Graph 2. Purchase of soybean in 2007.

Obično se zapitam, kada je manja proizvodnja uljarica i ulja, da li će podmiriti domaće potrebe. Odgovor je lako dobiti ako se zna da je potrošnja ulja po glavi stanovnika oko 1 – 1,3 litre za mesec dana. S obzirom da znamo da će domaće potrebe zadovoljiti, proizvodnja treba dati odgovore na druga pitanja. Druga pitanja i odgovori su, međutim, mnogo značajniji za ovu proizvodnju da znamo. Jedno od njih je koliku proizvodnju suncokreta i soje naša industrija ulja može da preradi. Odgovor je u prerađivačkim kapacitetima fabrika. Fabrike su građene ili rekonstruisane u socijalističkom periodu, tako da smo nasledili kapacitete prerade, koji doduše nikada nisu bili iskorišćeni više od 65%, što znači da su maksimalno preradili oko 460.000 tona suncokreta, ili 430.000 tona soje.

Sa privatizacijom fabrika, otklanjana su „uska grla“ u tehnološkom procesu proizvodnje, ugrađena je nova savremena oprema, čime su i kapaciteti povećani i iznose kako je dato u Grafikonu br 3. Godišnji kapaciteti prerade domaćih fabrika za suncokret iznose cca 788. 000 tona, a ukoliko se prerađuje soja kapaciteti su 625.000 tona ili uljane repice 530.000 tona za 300 radnih dana.

učešće kapaciteta prerade suncokreta

Grafikon 3. Učešće pojedinih prerađivača u preradi suncokreta

Graph 3. Share of factories in total sunflower processing

2. PLAN PROIZVODNJE ULJARICA DO 2010. GODINE

Nezahvalne su prognoze za one proizvodnje koje se različito ponašaju i zavise od mnoštva faktora, od čega nekih nepredvidivih, kao što su vremenske neprilike, navike potrošača i slično. Međutim, mnoge druge činjenice koje znamo i koje su opšte poznate, a preko potrebne, daju nam za pravo da se bavimo projekcijama proizvodnje i prerade uljarica.

Polazimo od mogućnosti prerade suncokreta, soje i uljane repice u domaćim fabrikama. Fabrike za preradu uljarica su projektovane za proizvodnju koja je trebala da podmiri potrebe bivše Jugo-

slavije, i ne samo nju, već da se veliki deo finalnih proizvoda plasira na evropsko tržište. Da bi se podmirile potrebe u izgrađenim kapacitetima, bilo bi potrebno da se zaseje oko 350.000 hektara pod suncokretom svake godine, a sojom preko 200.000 ha, što je nemoguće, jer se zbog zahteva plodoreda ne mogu setvene površine ispoštovati. Kapaciteti zemljišta su oko 220.000 hektara pod suncokretom, pod sojom 200.000 hektara, i uljanom repicom 100.000 hektara.

Druga veoma važna činjenica je klimat, odnosno vremenski uslovi za ostvarivanje veće proizvodnje i prinosa. Prema dosadašnjim rezultatima, a prema mišljenjima stručnih i naučnih ustanova, prinosi koji su ostvarivani, nisu iskoristili sve mogućnosti koje nude potencijali u zemljištu, zatim genetski potencijali biljnih vrsta u semenu, dosledna primena struke i nauke, dugogodišnja praksa i drugo.

Sve ove činjenice i pokazatelje, koje smo izložili za povećane mogućnosti u setvi i proizvodnji, ukazuju na komparativne prednosti u proizvodnji i preradi uljarica u našoj zemlji. U radu se iznose rezultati timskog rada najodgovornijih ljudi u fabrikama za preradu uljarica i Naučnog instituta za ratarstvo u Novom Sadu u okviru PZ Industrijsko bilje. Sveobuhvatnu analizu svih relevantnih činioaca obavilo je stručno telo Grupacije ulja i pripremiло plan proizvodnje i prerade suncokreta, soje i uljane repice. Deo urađene strategije do 2010. godine sa predlogom mera daje se u originalu:

Plan proizvodnje suncokreta
Plan of sunflower production

Godina/Year	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Površine (ha)	189.651	125.000	180.000	200.000	220.000
Prinos (t/ ha)	2,06	2,00	2,10	2,20	2,30
Proizvodnja (t)	391.630	250.000	378.000	440.000	506.000

Plan proizvodnje soje
Plan of soybean production

Godina/Year	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Površine (ha)	156.680	150.000	170.000	185.000	200.000
Prinos (t/ ha)	2,76	2,20	2,30	2,40	2,50
Proizvodnja (t)	432.436	330.000	391.000	444.000	500.000

Plan proizvodnje uljane repice
Plan of rapeseed production

Godina	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Površine (ha)	13.965	14.000	40.000	50.000	60.000
Prinos (t/ ha)	2,20	3,00	2,20	2,20	2,20
Proizvodnja (t)	30.723	42.000	88.000	110.000	132.000

Plan proizvodnje sadrži potrebe fabrika kao i potencijale, odnosno mogućnosti za proizvodnju suncokreta, soje i uljane repice. Da bi ce ostvarila planirana proizvodnja koja može da se postigne za naredne dve godine potrebno je primeniti sledeće:

MERE

1. Uvođenje premija na proizvodnju suncokreta, soje i uljane repice na svim zasejanim površinama s tim da:
 - ❖ premija ima stimulatívni i razvojni karakter;
 - ❖ da se premija odnosi na merkantilnu i semensku proizvodnju i
 - ❖ da se premija odnosi isključivo na genetski nemodifikovane genotipove uljanih biljaka uz upotrebu deklarisanog semena,
2. Obezbeđivanje sredstava u Budžetu Republike Srbije za subvencije proizvođačima poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda – podsticaj izvoza za proizvode od suncokreta, soje i uljane repice;
3. Zadržati postojeće prelevmane na uvoz proizvoda od suncokreta i soje;

4. Omogućiti regresiranje dela cena biodizela poljoprivrednim proizvođačima i smanjiti stopu PDV na promet biodizela sa 18 % na 8 %;
5. Do ulaska u Evropsku zajednicu, u slučaju nedostatka dovoljnih količina sirovina ekonomskim merama štititi domaću industriju i time omogućiti da se sirovina preradi u domaćim kapacitetima .

ZAKLJUČAK

Industrija ulja a sa njom proizvodnja suncokreta i soje su značajne privredne grane u privrednom sistemu Srbije. Mogućnosti za povećanu proizvodnju nisu iskorišćene. Upravo zbog toga sve više postaje naš strateški proizvod koji će u narednom periodu dobiti na značaju ne samo zbog proizvodnih mogućnosti već i zbog mogućnosti plasmana.

LITERATURA

1. Proizvodnja i prerada industrijskog bilja – grupacija uljarica, PZ «Industrijsko bilje» 2008.
2. Zbornik radova, Institut za ratarstvo i povrtarstvo, Zlatibor, 2008.